

Abstrakti (13.6.2019)

Vapaan sivistystyön avoin tutkimustyöpaja 30.8.2019

HT Matti Mäki, Etelä-Pohjanmaan korkeakoulu yhdistys, Epanet-verkosto

TERRITORIAALISTA SIVISTYSTYÖTÄ

Vuosina 2012 ja 2013 uusittuja vst-oppilaitosten ylläpitämislupia ja niiden hakemuksia, ei ole aikaisemmin tieteellisesti tutkittu. Tutkimuksessani muodostettiin ylläpitämislupahakemusten sisällön erittelyllä erityisen sana-analyysin avulla kaikille vapaan sivistystyön oppilaitosmuodoille omat synteettiset koulutus- ja sivistystehtävänsä. Niistä yhdessä voidaan ajatella piirtyvän sekä kunkin vapaa sivistystyön oppilaitosmuodon, että yhteinen vapaan sivistystyön tehtäväkuva.

Vapaan sivistystyön sisältöä on perinteisesti lähestytty kolmesta näkökulmasta. Kontekstisidonnaisesta näkökulmasta kansansivistyksen katsotaan syntyneen tiettyssä historiallis-yhteiskunnallisessa kontekstissa ja vastanneen tiettyihin erityishaasteisiin ja tarpeisiin sekä ilmentäneen tietylle aikakaudelle ominaista eetosta ja henkeä. Reduktionistisessa tarkastelutavassa keskeistä ovat omat työmuodot – opintopiiri, dialogi, ja keskustelu – tavoitteena tietty yleissivistävä sisältö. Institutionaalisessa tarkastelutavassa kansansivistyksen nähdään puolestaan olevan kiinnittynyt kansan-sivistysorganisaatioiden yleiseen toimintaan. (Vaherva ym. 2006, 24 - 25.) Ylläpitämislupahakemusten analyysi nosti esiin vielä neljännen lähestymiskulman, jonka kautta vapaan sivistystyön sisältöä voidaan tarkastella. Se on toiminnan alueidosta ja kohderyhmien palvelua korostavana lähestymiskulma. Toiminnan alueellista ja palvelullista roolia korostetaan ylläpitämislupahakemuksissa niin paljon, että ne ovat selvästi oma kokonaisuutensa, jonka toteuttamisen vst-oppilaitokset itse näkevät merkittävänä toimintaansa määrittelevänä ulottuvuutena. Kokonaisuutoksesta kertoo erityisesti se, että maahanmuuttajat kohderyhmänä ovat nousseet keskeiseksi järjestetyn toiminnan käyttäjäryhmäksi.

Sivistystehtävien tarkastelu nosti vahvasti esiin vapaan sivistystyön oppilaitosten alueellisen sidoksen kahdella tavalla. Oppilaitokset ovat sitoutuneet joko territoriaaliseen alueeseen jopa monella tasolla tai relatiiviseen alueeseen järjestörakenteen kautta. Valtakunnallisuus, maakunnallisuus ja seutukunnallisuus nousevat selvästi esiin liikunnan koulutuskeskuksissa ja kesäyliopistoissa. Opintokeskuksilla korostuu järjestösitoutuneisuus. Kansalaisopistojen paikallinen sidos on kaikkein vahvin. Kansanopistot ovat selvä poikkeus: toiminnan arvosidonnaisuutta painotetaan, mutta myös toiminnan valtakunnallisuus nousee suhteellisesti ajateltuna esiin. Kansanopistoille alueellisuus, lähinnä maakunnallisuus tai seutukunnallisuus, nousee arvosidonnaisuuden kautta taustayhteisön kiinnittymisenä toiminta-alueeseen.

Kaikki oppilaitokset nostavat, opintokeskuksia lukuun ottamatta, saavutettavuuden keskeisesti esiin. Sijainti on niille merkittävä asiakaspintaa määrittelevä ulottuvuus. Kansalaisopistoilla saavutettavuus korostuu kunnan sisällä ja muilla ylikunnallisesti.

Alueellisten toimijoiden muodostamat alueeseen sitovat ja yhdistävät verkostot eivät ole tähän asti kohdanneet riittävän samansisältöisinä vapaan sivistystyön sisällöstä toteuttajien kesken käydyissä identiteettikeskusteluissa. Sosiaalinen alueeseen sitova identiteettipääoma on jarruttanut muutosta selvästi. Myöskään vst-oppilaitosten välinen ja keskinäinen yhteistyö ei ole lisääntynyt merkittävästi 2000-luvulla. Vst-oppilaitokset ovat jääneet odottajan ja sopeutujan rooliin. Identiteettityö ei ole alkanut ja

tehdään vain paikallisia tulkintoja muuttuneesta toimintaympäristöstä. Muutosta hidastaa toiminnassa sisäänrakennetusti vaikuttava paikallisuuden ja ylipaikallisuuden välinen dilemma.

Yhteistä identiteettiä tai yhtenäistä tehtäväkuva, ei vapaalle sivistystyölle ole tällä hetkellä muodostettavissa. Vapaa sivistystyö on sopeutunut saamiensa resurssien puitteissa eri alueilla erilaisia toiminta- ja työtapoja toteuttavaksi monenkirjavaksi ja monimuotoiseksi mosaiikiksi. Vapaan sivistystyön ydinidea on yhä hyvinvointivaltion tasavertaiseen ja alueellisesti koko Suomen kattavaan palvelutehtävään ja näin territoriaaliseen tilakäsitykseen vahvasti kiinnittynyt.